

UTAZÁS *a semmi felé*

10. [AZ UTOLSÓ FEJEZET]

Az infarktus után megváltozott az élete. Ezt olyan könnyen mondta Attila, mintha egy kicsi seb vérzett volna be az ujján, amelyre gézt teszünk, hogy ne fertőződjön el. Ó, a pszichiáterek? Őket nem olyan könnyű becsapni. És ezt Attila is tudta. Egy pillanatig némán néztek egymásra, és körülbelül ugyanazt gondolták. Mennyivel egyszerűbb lett volna a halál. Az a nem-is-tudja milyen hosszú perc, a halálos rémületé... Most újra eljön? Az ember sohasem készülhet rá elég pontosan. Akkor lep meg, amikor a legkevésbé számíthat sz rá. De ezt mondta:

– Ugyan már. Semmiség. A halál engem már nem lep meg... Csak egy kicsit – tette hozzá az igazság kedvéért.

A lakást mintha kicserélték volna. Az infarktust követően Csöpi ideiglenesen hozzáköltözött, Attila olykor elhitte, hogy végleg, de csak a gyöngye pillanataiban. A józan pillanatokból sokkal, de sokkal több volt. Amikor már járt, villamoson közlekedett és olykor megfordult a lányok után, Csöpi fölöslegesnek érezte magát. Egy napon könnyedén felsóhajtott, és könnyek nélkül búcsúzott, mint aki teljesítette a feladatát. Olykor levelet is küldött neki, és Attila is egyszer vagy kétszer eljutott Királyfára. „Nem lehet újrakezdeni. Amint hogy sosem leszek már harmincéves.” Túl a megfelelő életkoron, már nem kívánt gyereket Csöpitől. Elkéstek, mondogatta. Csöpi banya lett. Nem volt ráncos az arca, nem volt kiégett a szeme, nem volt természetellenesen barna a bőre, mégis, valahogy banya lett. A banyák pedig nem szülnek gyereket.

Tünde egyszerűen otthagya Attilát. Voltaképpen nem is volt „árulás”, mint azt néha gondolta, mert józan pillanataiban tudta, hogy az ő túlzott lelkiismeretessége volt mindennek az oka. Tünde nem tehetett semmit, ráadásul Csöpi mellett mindig a másodhegedűs szerepét kellett játszania. Erre viszont nem mutatott hajlandóságot. Így vagy úgy, de Attila fújt visszavonulót. Bár a gondolat, hogy Csöpi eljátszotta a maga vakmerő játékát, hogy az öngyilkosság komolyra is fordulhatott volna, újra meg újra fölháborította, mert játékszernek érezte magát, áldozatnak. Bosszankodva gondolt arra, hogy milyen egyszerűek a macacságok. Mennyire *megeszi* az ember őket – persze, ha naiv és jóindulatú. A gyöngye Csö-

pi eljátszotta a családi drámát, és Attila észre sem vette? Egy pillanatra, ha ideért, éktelen dühös lett. Tulajdonképpen az egész értelme Tünde kiiktatása volt.

– Látja, mégsem vagyok én paraszt – kesergett egy kicsit hamisan. – A paraszt eleve gyanakvó. Énbőlölem már kiveszett a gyanakvás. Pedig, ha jól meggondolom, a nagyapámban még megvolt.

A nagyapja azonban már régen nem élt, négyéves volt Attila, amikor meghalt agyvérzésben. Rá hivatkozva Attila összehordhatott hetet-havat. A nagyapja egyfajta *jolly joker* volt, azt mondott róla, amit éppen kedve tartotta. Az öreg nem volt naiv, csak amikor fölengedte a lakásba a tolvajokat, hogy kirabolják. Persze akkor már hatvanhárom éves volt, és erősen szenilisedett. De egyáltalán, ismerte-e a nagyapját? Olykor bevallotta, hogy nem nagyon. Az idő szétmállasztja, ami azelőtt egyben volt, volt értelme és célja. Ha most megpróbálja felidézni a nagyapját, csak homályos képet lát. Tulajdonképpen nem is tudja felidézni! Mielőtt megismerte volna, eltávozott, s az apja csinált belőle mítoszt. Olyanná vált, mint valami ősapa, *übermensch*, holott csak egy nagyapa volt, rosszul vagy vizenyösen székelt, és az utolsó időkben rosszul látott. De mítoszt kellett belőle csinálni, mert mítosz nélkül elviselhetetlen az élet. Attila apja gyöngé ember volt: mítosza volt szüksége, hogy nyolcvan évig éljen. Attila fiatalabb korában nem kételkedett ebben. Öregkorában annál inkább!

Már visszahízott öt kilót, és már nem minden nap jutott az eszébe, hogy visszatáncolt a halál örvényéből, amikor a rádióban felhívta Tomi, hogy sürgősen találkozni szeretne vele. Ezer éve nem találkoztak, és őszintén szólva, nem is nagyon hiányzott neki. Nem voltak haragban, még csak valami félreértés sem árnyékolta a kapcsolatukat. Hogy úgy mondja: nem keresztezték egymást az útjaik. De mondhatná egyszerűbben is – nem volt szükségük egymásra, mondhatni, kitűnően megvoltak egymás nélkül is. Tomi vacsorára hívta meg. Egyedül jött. Mindjárt rátért a lényegre.

– Búcsúzni jöttem. – És egy afrikai országot nevezett meg, egy meglehetősen jelentéktelent, ahová az ősszel nagyköveti minőségben utazik el. – Szar hely, de jól fizetik.

– Na látod. Enyém meg jó hely, de szarul fizetik – bölcsekedett Attila.

Tomi elnevette magát.

– Mindenkit a maga helyén – mondta. – Tudod, a jó szerencse a vakmerőknek kedvez. Arra vártam, hogy legyen végre értelme az életemnek... És lám! Egy sivatagi ország. Innen fogok nyugdíjba menni. Ha csak föl nem robbantanak.

– Ne félj. Olyan szerencse csak az amerikai nagyköveteket éri.

Meglepetésére Tomi komoly maradt, sőt nyugtalan lett. Aztán váratlan dolog következett. Egészen váratlan.

– Érzem az ürességet. A nagy, sárga sivatagot... Ennyi volt az egész?

Attila értette is, meg nem is. Miért panaszkodik?

– Zoli igen ügyesen megúsza – folytatta Tomi. – Olyan hamar meghalt, hogy minden lehetőség nyitva maradt a számára.

– Na jó. De örökre nyitva maradt. És azzal mihez kezdesz? Te legalább teljes életet éltél? Tomi fanyarul mosolygott:

– Néha azt hiszem, hogy előbb haltam meg, mint Zoli. Persze, csak a rossz pillanataimban. De ezek a rossz pillanatok egyre gyakrabban kísértének.

Sértve érezte magát, holott Tomi nem sértette meg őt, csupán beismerte, hogy az ár sokkal kényelmesebb, mint kapálódzni ellene az árral szemben. Egyeseknek minden sikerül, na és! Attilának meg jóformán semmi. Ez jó ürügy volt a sértődésre, de ha „megkaparom” a sértődést, gondolta Attila, még nevetségessé válok. „Mondd, te érted ezt?” Tominak se Istene, se hazája, és mégis minden ment, mint a karikacsapás. Most egy csapásra a leghíresebb szlovák ember lesz a Szaharában, vagy hol. Még a szlovák elnöknel is híresebb, mert a Szaharában alighanem még az ottani elnöknek sincsen róla fogalma, hogy ki a szlovák köztársasági elnök.

– Te most gúnyolódsz? – kérdezte Tomi, és beismerte, hogy van némi alapja a gúnyolódásnak. – Lefogadom, hogy Zoli ezt nem tette volna meg. Lassan kisebbrendűségi érzésem lesz Zolival szemben.

Hát persze! Zolinak igaza volt, mert mindezt bölcsen megelőzte. Tomival külön pályán mozognak. No, időnként találkozunk. A Mars és a Jupiter egy vonalban áll, de mégiscsak millió és millió kilométerre vannak egymástól. Zoli a sokkal mélyebb barát, mondta Attila, kár, hogy ezt a mélységet nem volt módja kihasználni. Attila szépen, lassan megöregedett. Megöszült és kihullott a haja. Szépen és módszeresen kihullottak a fogai. A bőr és izmok előbb ellazultak, és a pocakja megnőtt. Hajdan a nők elolvadtak, ha ránéztek, most pedig a hányás kerülgeti őket. „Zoli, hogy úgy mondjam, kitolt a halállal. Nem öregíthette meg őt.” De évek óta készült rá? Vagy csak egy pillanat elhatározása volt az egész, mint amikor egy zseni megtalálja a sakkban a matthoz vezető hirtelen és váratlan megoldást? Ezek a kínzó kérdések, és soha nem talált rájuk egyértelmű választ. A vihar pillanatok alatt fölkorbácsolta a tó vizét... És aztán? És aztán mi lett? Vajon nem irányítanak éppúgy a véletlenek, hogy aztán belemagyarázzuk a nekünk tetsző megoldásokat? Ki lehet-e zárni a számításaiból, ami nem tetszik? Az első reggel azt mondta a pszichiáterének:

– Ha fölébred az ember az ilyen álomból, nem tudja, hogy ki micsoda. Zoli egy örült, Tomi pedig cinikus ember a végtelenségig? Holott fordítva is igaz ez... Zoli egy gyáva ember, mert az első pillanatban összeomlik, és nem tudja rendezni a kérdést, mármint a Cicuska halálát, bátran és tisztességesen? Tomi pedig bátor és életrevaló? Én pedig moralista vagyok, mert a legkönnyebb morálisnak lenni, ha az ember, végső soron, gyáva?

Most egy harmadik, az első reggeli beszélgetést kiigazító lehetőség kínálkozott. Miután az eseményekbe véletlenszerűen bonyolódunk bele.

– Milyen lehetőségre gondol?

– Szabad vagyok, nem?

– És mit kezd a szabadságával – a pszichiáter önkéntelenül megcsóválta a fejét.

– A világ sok egyenletből áll – mondta határozottan Attila. – Minden embernek kötelessége megtalálni a maga egyenletét, különben üres marad, mint Tomi... A jó sors kevés. Talán bátornak is kell lenni. Talán...

Ezt tegnap mondta? Talán ma? Minden úgy összekeveredett. Sokszor akarta, de sohasem mondta ki határozottan. Hogy egy bizonyos magába révedés után nem cselekedni, az annyit jelent, mint az autó, ha zöldet kap, és közben leáll a motor. Most is kiment a plázába, de már úgy, hogy este kilenckor mindenképp a szállásán lesz. Eszébe jutott Tomi és a második felesége, hogy unatkoznak, hogy az óra iszonyú lassan halad előre, hogy tán vadásznak a szavannán, és majd megöli őket az unalom. Ő pedig itt van, le van égve, és nem sok barátja maradt. Mondhatni egy sem. Mind-mind elszivárogtak, elszálltak, mint a füst. Talán elaludtak örökre. A plázában örökös volt a forgalom, az ide látogatók nem siettek, megálltak egy percre a kirakatok előtt. Délben nem voltak többen, mint reggel, este nem voltak többen, mint délben. Az arcok változtak, a léptek nyugalmasan haladtak a céljuk felé, egy-egy női vagy férfi cipővel, pulóverrel vagy csillogó, vadonatúj öltönnyel szegényítve meg a New Yorkert, a Bershkát vagy a Springfieldet. Ezek mind jól öltözöttek voltak, és kurvára ráértek. Voltak kamaszok, akik fél délutánt itt töltöttek, nem vásároltak semmit, unatkoztak és bosszantották a járókelőket. Attila már jól ismerte őket. Délután, az iskolából jövet, bevették magukat a plázába, este úgy kellett hazazavarni őket. Az újjagdagokat is azonnal felismerte. A trágyaszag éppen csak elszállt belőlük, még szerények voltak, udvariasan köszöntek az elárusítónőknek, szemben a régebbi gazdagokkal, akik olykor, ha rossz hangulatuk volt, nem is köszöntek vissza. A látnivaló lassanként egybeolvadt. Fialat és idős, férfi és nő, liliputi alacsony és hórihorgas kuncsaft körtáncot járt, kért, vett, eladott – ment az üzlet, mint az autópályán az autó, a fogaskerekeken a fogaskerek. Minden mindegy volt.

Nehezére esett a kérdés. Hogy újrakezdje ezt a játszmát, vagy adja föl végleg? Attila ott ült a pláza folyosóján a méteres fikusz mellett, a nap erőtlenül süt még öt percig, mielőtt az ausztriai dombok végleg megkaparintják, és eljön a hűvösebb éjszaka, és tulajdonképpen nem tudta, mit tegyen. A végére az összes haragja Csöpi ellen fordult, noha azt elismerte, hogy a nő csak részben hibás. Mert hibás ő is, legalább annyira, mint Csöpi. Mert éppúgy föladta a reményt, mint Csöpi, egy új gyerekről hallani sem akart, de aztán, az idő múlásával, megváltozott a véleménye. És a megváltozott véleményével is csöndben maradt, és erre nem lehetett mentség. De az igazi leckét Tünde adta fel. Rájött – igen későn –, hogy Tünde sokkal agyafúrtabb és rafináltabb Csöpinél. Attila iszonyúan szégyellte magát, hogy miközben látszatra ő vezette Tündét, valójában minden úgy történt, ahogy a kis, okos fejével Tünde akarta. Még a számtalan lefekvést is ő akarta, mert ha nem akarta volna, ezer és egy kifogást emelt volna a fejfájástól a bélhurutig. Tehát a nők játékszere volt? Vagy ő játszott az egyik nővel, míg a másik vele? Attila elhitte, hogy a nő érzelmes, és az érzelmesség húrjain kell bánni vele. Holott ő volt az, aki egy kicsit érzelmes volt, de ez a kicsi elég volt ahhoz, hogy a nő kicsessen vele. Ó, ó... „A 16. században élek – jegyezze meg egy fintorral Attila. – Legalábbis, ami a nőket illeti. A Nap, a Hold és a csillagok a Föld körül keringenek, és ha valaki mást mond, azonnal a tűzre vele.”

Fél kilenckor elhagyta a plázát, öt perccel kilenc előtt belépett a kapun, és nem tudta megmondani, hogy utoljára-e, vagy pedig itt marad sokáig – talán örökre. A folyosón jártak-keltek az úgynevezett betegek, mert valahogy Attila érzése az volt, hogy csak pihennek néhány napig, és aztán folytatják a melót, amíg végleg ki nem fulladnak. Amúgy persze nem gondolta ezt egészen komolyan. Mindegyikre rá volt írva a sorsa, bárhogy igyekeztek fenntartani a gondok átruházását egy fehér köpenyes orvosra vagy ápolónőre. Valaki köszönt neki, és ő automatikusan visszaköszönt. Végre besurrant a szobájába, és magára zárta az ajtót. Villámgyorsan levetkőzött, és ágyba bújt. Az ágynemű fertőtlenítő illatú volt, és kellemesen hűvös. Azonnal elaludt, mintha álomport kevertek volna a macskajajos teájába. Aztán reggel volt, még jó korán, hagyta, hogy a félálom hosszan elringassa. Egy pillanatig azt hitte, hogy Csöpi mellette fekszik az otthoni ágyban, még hallotta is a rekedtes hangját, hogy azt mondja: „Valami csendes helyre kellene elmennünk, hogy megbeszéljük, hogy hogyan lehet ezután élni.” Még azt, hogy „A mamának, persze, igaza volt. A házasságok a mennyekben kötöttek. De a miénk, úgy látszik, nem. Keservesen megfizettünk ezért.” De az utolsó mondatot már Tünde mondta, ami azért is képtelenség, mert sohasem házasodott össze Tündével. Volt egy mosolya Tündének, amit az életben nem kívánt senkinek. Ez a mosoly megsemmisítette őt, ez a mosoly az ördög mosolya volt. Tündének nem volt lelke, csak esze, indulatai és tettekézsége. Manapság az a normális ember, aki elveszti a lelkét, de csodálatos módon az esze még inkább brillírozik, mint Tünde és ezer más ember, aki szépen, öregkorára hal meg. Ezt tudta meg Zoli? Véget vetett az egészségnek, mert az élet kialudt benne? Harminc, negyven, ötven évig létezik az ember tők fölöslegesen, mert az élet rég kialudt benne? A nyugtalanság erőteljes szorongássá vált benne, majd csendes meggyőződésé. Bátor volt ő? Majdnem elnevette magát. A nap hol besütött, hol a felhők alá bújt, mint valami bizonytalan lény, aki igyekezne kívül maradni a döntésen vagy inkább a döntésképtelenségen. Hát persze!

Kilenc óra után fogadta őt az orvos. Egy külön, tágas emeleti szobában, és szúrósan a szemébe nézett. Mindenki ezt csinálta. Aki először tapasztalta, megrémült, aki többször átélte már, a pszichiáter működő konvenciójaként tekintett rá. Mindent egybevetve nem osztott, és nem szorzott.

– Aki erre a klinikára belép, egy kicsit a halált veszi magára – mondta.

– Rég tudom – mondta Attila.

– Nagyon sokat gondolkoztam a barátja halálán... Mít gondol? Tényleg ki akart fogni a halálon? Nem hiszem – mondta egy kicsit bizonytalanul. – Viszont nem akart megöregedni. De hát mindnyájan megöregszünk, már aki megéri. A legjobb hagyni úgy, ahogy a dolgok mennek. Nem avatkozni közbe.

– Az öngyilkosság is lehet egy út...

A pszichiáter hümmögött.

– Letelt az egy hét. Nos, hogy döntött?
– Tudom. Egy hét az rengeteg idő. Persze csak matematikailag. Mondanom sem kell, hogy a döntésem kizárólag konvencionális döntés. Aki csak ésszel dönt, nem biztos, hogy mindig jól cselekszik.

A pszichiátert azonban nem volt olyan könnyű zavarba hozni.

– A helyes megoldás az, hogy az ész legyőzi az érzelmeket. Az irracionálist legyőzi a ráció. Vagy más a véleménye?

– Általában helyesnek tartom.

A pszichiáter most már nyeregben érezte magát, de óvakodott attól, hogy fölényes legyen.

– Szóval itt marad, vagy nem?

– Nem – mondta, és nyelt egyet. Sokkal nehezebb volt a reggel óta tartó bizonytalanságot visszafojtani, mint kimondani, hogy „nem”. A pszichiáter bólintott, mint aki erre a nemre is fölkészült. Nem lett komorabb az arca, nem húzta fel vészjóslóan a szemöldökét, tudomásul vette. Csak csöndben kérdezte meg:

– Biztos benne, hogy hamarosan nem találkozunk újra? – A hangja nem volt fenyegető, inkább közömbös.

Attila nem felelt, mert úgysem tudott volna mit felelni. Egyelőre nem kísértették potenciázavarok, és a szíve is rendben működött. Fiziológiailag tíz évvel fiatalabb vagyok, gondolta, de lélekben húsz évvel öregebb a koromnál. Valamit rendbe kell hozni, ismételtgette magában, mint egy litániát. Most mindenekelőtt hazamegy, és nem gondol sem a múlt-ra, sem a jövőre, mert a múlt úgyis jóvátehetetlen, a jövő pedig így is, úgy is a halál. Nem gondolt hát a halálra sem, mert az úgyis eljön. A fehér emberre gondolt, mert az eredetileg fekete volt, hogy az évezredek során, hóban és fagyban, megfehéredjen. Hatvan év bizonyos értelemben egyetlen másodperc. Csak kevés ember számol így, és többnyire bolondoknak nevezik őket, mert azok a boldogok egy másik világban élnek. Az ő számukra már megszűnt az idő, egy perc, egy óra, egy nap teljesen egyre megy. A bolond és a nem bolond között hajszálnyi a különbség, azért riad vissza a nem bolond, mert tulajdonképpen bolond is lehetne egy óvatlan pillanatban. Csak bátorság kérdése... Zoli akkor bolond volt, vagy nem? Már nemcsak hajlott rá, hanem meggyőződése volt, hogy a lehetséges utak közül az egyiket kiválassza. Az utat, amely a semmibe visz.

Attila kiment a kapun, mely dörömbölve becsukódott mögötte. Friss délelőtt volt, élénk szél fúj. A nap már magasra hágott, délen az ég áttetsző volt, már-már fehéren izzott, a nyárfák még nem hullajtották le leveleiket. Augusztus volt. Egy perccel rövidebb a nappal, és egy perccel hosszabb az éjszaka. ■ ■ ■

■ ■ ■
Grendel Lajos (1948): író, esszéíró. Legutóbbi regénye: *Az utolsó reggelen* (Kalligram, 2013).

